

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто основні види фінансування промислових підприємств, розглянута сутність фінансування, шляхи вдосконалення фінансування активів підприємств, охарактеризовано стан та проблеми фінансування в промисловому підприємстві, розглянуто альтернативні механізми фінансування промислових підприємств.

Ключові слова: фінансування активів, види фінансування підприємств, підходи до фінансування активів, стратегія фінансування активів, шляхи вдосконалення фінансування.

В статье рассмотрены основные виды финансирования промышленных предприятий, рассмотрена сущность финансирования, пути совершенствования финансирования активов предприятий, охарактеризованы состояние и проблемы финансирования в промышленном предприятии, рассмотрены альтернативные механизмы финансирования промышленных предприятий.

Ключевые слова: финансирование активов, виды финансирования предприятий, подходы к финансированию активов, стратегия финансирования активов, пути совершенствования финансирования.

The article discusses the basic types of financing industrial enterprises, the essence of funding, ways to improve asset financing companies, the state and the problem of financing the industrial enterprise, the examination of alternative funding mechanisms industrial enterprises.

Key words: asset financing, types of financing enterprise approaches to asset financing, asset financing strategy, ways to improve funding.

Постановка проблеми. Результати діяльності в будь-якій сфері залежать від наявності й ефективності використання фінансових ресурсів, оскільки формування, розміщення і використання капіталу впливає на забезпечення фінансової стабільності і фінансової безпеки підприємства. У сучасних умовах посилення ролі підприємницьких структур як важливої складової економічної системи держави проблема фінансового забезпечення безперервного процесу виробництва постає особливо гостро. Формування необхідної структури оборотних активів, досягнення належного рівня ефективного їх використання має важливе значення для забезпечення соціально-економічного розвитку вітчизняної економіки. Основною проблемою в організації оборотних активів суб'єктів господарювання є забезпечення необхідної структури та якості джерел фінансування оборотних активів.

Дослідження та оцінка результатів фінансового-господарської діяльності вітчизняних підприємств засвідчили неефективність управлінських рішень у галузі менеджменту оборотних активів підприємства, а саме відволікання оборотних активів із сфери виробництва у сферу обігу, що викликає необхідність додаткового залучення фінансових ресурсів [5]. Відмічені негативні тенденції зумовлюють необхідність розробки та обґрунтування нових підходів щодо оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу. Таким чином, важливість і актуальність проблеми

формування джерел фінансування оборотних активів на промисловому підприємстві є беззаперечною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансування активів підприємств вивчалися українськими і зарубіжними вченими. Серед них можна виділити роботи І. А. Бланка, А. А. Душила, Ю. А. Долгорукова [2]. Методи управління оборотними активами та джерелами їх фінансування розглянуті в роботах А. М. Бабич, Л. Ф. Романенко, В. Г. Маргасової [1]. Однак дослідження, що існують, потребують подальшого розвитку в напрямі формування системи управління джерелами фінансування оборотного капіталу.

Мета статті. Систематизація підходів до управління фінансовим станом промислового підприємства шляхом удосконалення фінансування оборотних активів.

Виклад основного матеріалу. Основне завдання фінансової діяльності підприємств полягає в мобілізації капіталу для фінансування їх операційної та інвестиційної діяльності. Термін «фінансування» характеризує всі заходи, спрямовані на покриття потреби підприємства в капіталі, які включають мобілізацію фінансових ресурсів (грошових коштів, їх еквівалентів та майнових активів), їх повернення, а також відносини між підприємством та капіталодавцями, які з цього випливають (платіжні відносини, контроль та забезпечення) [6].

Перш ніж перейти до вивчення механізмів залучення фінансових ресурсів суб'єктами господарювання, розглянемо основні форми фінансування.

Їх здебільшого класифікують за такими критеріями:

- залежно від мети фінансування;
- за джерелами надходження капіталу;
- за правовим статусом капіталодавців щодо підприємства.

Залежно від мети фінансування виокремлюють такі його форми:

- фінансування при заснуванні підприємства;
- на розширення діяльності;
- рефінансування;
- санаційне фінансування [5].

Структурно-логічні взаємозв'язки між окремими формами фінансування наведено на рис. 1 у формі матриці [6].

Статус інвестора Джерела фінансування	Позичковий капітал	Власний капітал	Реструктуризація активів
Зовнішнє	Банківські, комерційні позички	Часткове фінансування (внески учасників та засновників)	Дезінвестиції
Внутрішнє	Забезпечення наступних витрат і платежів	Нерозподілений прибуток	Амортизаційні відрахування

Рис. 1. Матриця форм фінансування

За джерелами мобілізації фінансових ресурсів розрізняють зовнішнє та внутрішнє фінансування; за правовим статусом інвесторів – власний капітал і позичковий. Власний капітал може бути сформований за рахунок внесків власників підприємства або шляхом реінвестування прибутку. В іноземних літературних джерелах фінансування за рахунок нерозподіленого прибутку та амортизаційних відрахувань досить часто позначають також як Cash-flow-фінансування.

Позичковий капітал, як і власний, може бути мобілізований із зовнішніх та внутрішніх джерел. До зовнішніх джерел формування позичкового капіталу належать:

- кредити банків (довго- і короткострокові);
- кредиторська заборгованість за матеріальні цінності, виконані роботи, послуги;
- заборгованість за розрахунками (з одержаних авансів, з бюджетом, з оплати праці тощо).

До внутрішніх джерел формування позичкового капіталу можна зарахувати:

- нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (у т. ч. так звані стійкі пасиви);
- доходи майбутніх періодів [3].

Як джерела фінансування можна розглядати фінансові ресурси підприємств, що формуються в результаті реструктуризації активів, під чим розуміють заходи, пов'язані зі зміною складу та структури окремих позицій активів. У рамках реструктуризації активів розглядають також амортизаційні відрахування і кошти, які одержує підприємство в результаті дезінвестицій. Щоправда, дискусійним є питання віднесення дезінвестицій до зовнішніх джерел фінансування. Загальний огляд форм фінансування та їх класифікацію подано на рис. 2.

Рис. 2. Форми фінансування

У підприємств можуть бути різні альтернативи залучення капіталу. Звичайно, не можна надати однозначних рекомендацій щодо вибору тієї чи іншої форми фінансування. В одних випадках фінансові ресурси слід формувати через збільшення власного капіталу, в інших – на основі залучення додаткових позичок. Для одних підприємств вигіднішою є можливість використовувати внутрішні джерела фінансування, для інших – зовнішні. Фінансовий менеджер під час прийняття рішень щодо вибору найбільш прийнятної форми фінансування повинен скористатися відповідними критеріями.

Управління оборотними активами в першу чергу має передбачати визначення оптимальної величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Оптимальна величина оборотних активів повинна з однієї сторони забезпечувати безперебійне ефективне функціонування підприємства, з іншої – мінімізувати наявність недіючих поточних активів.

Необхідний обсяг оборотних активів слід розглядати з двох позицій: ліквідності та дохідності.

При низькому рівні оборотних активів можлива втрата ліквідності і, як наслідок, можливі перебої в роботі та втрата доходів. При зростанні величини оборотних активів ризик втрати ліквідності знижується. При деякому оптимальному рівні оборотних активів прибуток стає максимальним. Подальше зростання оборотних активів призводитиме до того, що підприємство матиме у своєму розпорядженні вільні активи, утримання яких призводить до витрат і зниження прибутку.

Таким чином, стратегія і тактика управління оборотними активами полягає в пошуку компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи підприємства. Проблема ефективного управління активами є притаманною не лише для України. На думку аналітиків, в основі краху більшості західних компаній є відсутність готівки, а не відсутність замовлень.

При переході до ринкової економіки, коли українські підприємства зіштовхнулися з необхідністю самостійно визначати потребу в усіх оборотних активах та управляти ними, практика показала, що розробки, які існують, не відповідають вимогам часу. Відсутність відлагоджених механізмів управління фондами обігу стала однією з причин зростання заборгованості та відсутності грошових коштів у підприємств [4].

Першочерговими проблемами стали: управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, визначення джерел фінансування.

Існує три принципові підходи до фінансування активів підприємства:

– консервативний підхід передбачає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу повинні фінансуватися постійна частина активів і приблизно половина змінної їх частини. Друга половина змінної частини активів підприємства повинна фінансуватися за рахунок короткострокового позикового капіталу. Така модель фінансування активів забезпечує високий рівень фінансової стійкості

підприємства (за рахунок мінімального обсягу використання короткострокових позикових коштів), однак збільшує витрати власного капіталу на їх фінансування, що при інших однакових умовах призводить до зниження рівня його рентабельності.

– помірний (або компромісний) підхід до фінансування активів передбачає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу повинна фінансуватися постійна частина активів, у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу весь обсяг змінної їх частини. Така модель (тип політики) фінансування активів забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства і рентабельність використання власного капіталу, наближену до середньоринкової норми прибутку на капітал.

– агресивний підхід до фінансування активів передбачає, що за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу фінансується лише невелика частка постійної їх частини (не більше половини), у той час як за рахунок короткострокового позикового капіталу – переважна частка постійної і вся змінна частини активів підприємства. Така модель (тип політики) створить проблеми в забезпеченні поточної платоспроможності і фінансової стійкості підприємства. Разом з тим, вона дозволяє здійснювати операційну діяльність з мінімальною потребою у власному капіталі, а отже забезпечувати при інших рівних умовах найбільш високий рівень його рентабельності [7].

Політика фінансування активів обирається підприємством відповідно до запланованих розмірів активів і власних фінансових ресурсів.

Планування розміру активів підприємства здійснюється відповідно до потреби в них. Розрахунок потреби в активах підприємства здійснюється за їх видами (основні засоби, нематеріальні активи, запаси товарно-матеріальних цінностей, грошові активи та інші види активів). Потреба в основних засобах розраховується за окремими їх групами.

На першому етапі визначається потреба в окремих видах машин і обладнання, що використовуються у виробничому технологічному процесі.

На другому етапі визначається потреба в окремих видах машин і обладнання, що використовуються в процесі управління операційною діяльністю (офісні меблі, електронно-обчислювальні машини, засоби зв'язку і т. п.).

На третьому етапі визначається потреба в приміщеннях (будівлях) для здійснення безпосереднього виробничого процесу (з усіма допоміжними його видами) і розміщення персоналу управління [1].

При визначенні джерел фінансування окремих груп фінансових активів підприємство самостійно визначає, за рахунок яких джерел (власний капітал, довгостроковий позиковий капітал, короткостроковий позиковий капітал, товарний кредит і поточна кредиторська заборгованість) воно буде фінансувати кожну з цих груп оборотних активів. Але разом із цим, у сучасних умовах відповідні служби підприємства, швидше за все, не зможуть скористатися готовими рекомендаціями, а повинні творчо підходити до чинних

методик, значною мірою самостійно розробляючи адекватні для власного підприємства методики.

Значних успіхів у зниженні загальної потреби в оборотних активах можна досягти напрацювавши ефективну політику управління дебіторською заборгованістю.

Невиправдана дебіторська заборгованість є іммобілізацією власного капіталу, а перевищення її певного рівня може призвести до втрати ліквідності і навіть зупинки виробництва. Така ситуація досить характерна для національної економіки з її хронічними неплатежами.

Нетрадиційним для національних підприємств, хоча і достатньо перспективним, є такий інструмент повернення дебіторської заборгованості, як факторинг – продаж дебіторської заборгованості. Це пояснюється високим ризиком неповернення дебіторської заборгованості в наших умовах, досить високими цінами на факторингові послуги, хоча і за кордоном ціни на подібні послуги вищі ніж, наприклад, процентна ставка банківського кредиту. В наших умовах факторинг існує в більшості випадків у вигляді «сірих» схем [4].

Процес залучення грошових коштів в оборот підприємства є найменш розробленим у національній практиці. У розвинутих країнах досить широко використовується спосіб резервування власних оборотних активів в цінні папери, що легко реалізуються. Для розрахунку оптимальної величини продажу цінних паперів використовуються моделі Баумоля, Міллера-Орра та інші, що дозволяють планувати як стабільні, так і змінні грошові потоки. На жаль, цей метод управління грошовими потоками поки що недоступний більшості національних виробників через відсутність у країні надійних цінних паперів, традиційної недовіри до фінансових інструментів тощо.

Джерела формування оборотних коштів справляють вплив на їх обертання. Отже, характер джерел формування і принципи різного режиму використання власних і залучених оборотних коштів впливають на ефективність використання оборотних коштів і всього капіталу. Раціональне формування названих джерел оборотних коштів має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати та фінансовий стан підприємства, сприяє досягненню мети з мінімально необхідними за даних умов оборотними коштами.

Правильне співвідношення між власними і позиковими джерелами утворення оборотних коштів відіграє важливу роль у зміцненні фінансового стану підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авранчій В. І. Фінансова діяльність підприємств : [навч. посіб.] / В. І. Авранчій, В. Д. Чумак, О. Ю. Смолянська. – К. : ВД «Професіонал», 2005. – 240 с.
2. Бабич А. М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємства / А. М. Бабич // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 9. – С. 12–24.
3. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О. С. Бондаренко. – 2008. – № 4. – С. 40–44.
4. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г. В. Карпенко // Економіка держави. – К., 2010. – № 1. – С. 61–62.
5. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : [підручник] / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
6. Романенко, Л. Ф. Основні джерела формування та управління оборотним капіталом в умовах ринкової економіки / Л. Ф. Романенко, С. С. Нестеренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 5. – С. 74–78.
7. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : [навч. посіб.] / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

У процесі аналізу джерел формування оборотних активів оцінюється потреба організації в оборотних коштах, що потім порівнюється з величиною наявних фінансових джерел. Аналіз джерел формування оборотних коштів включає не тільки оцінку їхньої динаміки, але і розгляд їхньої структури як у цілому по видах джерел, так і деталізацію внутрішньої структури окремих джерел по компонентах [3].

Визначення доцільності залучення того чи іншого фінансового джерела проводиться на основі порівняння показників рентабельності вкладень даного виду та вартості даного джерела. Особливо актуальна ця проблема для позикових засобів.

Питання про джерела формування оборотних коштів важливе ще й тому, що кон'юнктура ринку постійно змінюється і виходить, що потреби підприємства в оборотних коштах не стабільні. Покрити їх тільки за рахунок власних джерел найчастіше практично неможливо. Ефективність роботи підприємства за рахунок власних джерел знижується внаслідок обмеженості їх обсягів. Досвід показує, що в більшості випадків ефективність використання позикових засобів виявляється більш високою, чим власних. У таких умовах основною задачею керування процесом формування оборотних коштів стає забезпечення ефективності залучення позикових засобів.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що ефективне управління та фінансування активами дозволяє підприємству реалізувати стратегічні цілі його діяльності, забезпечити високий рівень оборотності капіталу, ритмічність діяльності, підвищити ступінь фінансової рівноваги та отримати додатковий прибуток.

Таким чином, ефективне управління джерелами фінансування оборотних активів полягає в оптимізації складу фінансових джерел їх формування з позиції забезпечення ефективного використання власного капіталу і достатньої фінансової стійкості підприємства.

Політика фінансування оборотних активів підприємства передбачає:

- 1) диференціацію складу оборотних активів з позиції особливостей їх формування;
- 2) формування принципів фінансування окремих груп оборотних активів;
- 3) визначення джерел фінансування окремих груп оборотних активів.

І тільки при раціональному вирішенні даних питань, підприємство стане успішним та конкурентоспроможним як на українському так і на міжнародному ринках.